

Т. П. Беценко,
доктор філол. наук, професор,
В. В. Волошина,
студентка IV курсу,
Сумський державний педагогічний університет ім. А. С. Макаренка,
м. Суми

МОВА ПОЕТИЧНИХ ТВОРІВ ІГОРЯ КАЛИНЦЯ: ФОНОСТИЛІСТИЧНИЙ РІВЕНЬ

Беценко Т. П., Волошина В. В. Мова поетичних творів Ігоря Калинця: фоностилістичний рівень.

У статті в деталях з'ясовано специфіку звукової будови поетичних текстів Ігоря Калинця. Розглянуто стилістичні функції звукових компонентів у організації віршових творів. Визначено основні індивідуально-авторські риси використання фоностилістичних засобів у мовотворчості Ігоря Калинця.

Ключові слова: фоностилістика, звук, алітерація, асонанс, поетичний текст, звукові повтори, звуковий символізм.

Беценко Т. П., Волошина В. В. Язык поэтических произведений Игоря Калинца: фоностилистический уровень.

В статье в деталях выяснена специфика звукового построения поэтических текстов Игоря Калинца. Рассмотрены стилистические функции звуковых компонентов в организации стихотворных произведений. Определены основные индивидуально-авторские черты использования фоностилистических средств в языковом творчестве писателя.

Ключевые слова: фоностилистика, звук, аллитерация, ассонанс, поэтический текст, звуковые повторы, звуковой символизм.

Betsenko T. P., Voloshina V. V. Anguage of Poetic Texts by Igor Kalinets: Phonostylistic Level.

In the article, the specifics of the sound structure of the poetic texts by Igor Kalinets are clarified in general detail. Stylistic functions of sound components in the organization of poetic texts are considered. The main individual-authoring features of the use of phonostylistic means in the writer's linguistic creativity are determined.

Keywords: phonostylistics, sound, alliteration, assonance, poetic text, sound repetitions, sound symbolism.

Постановка проблеми. Однією з характерних ознак поетичного тексту є звукова організація змістово-фактуального матеріалу, що разом із ритмом та римою виступає елементом архітекτονіки і продукує тонкі семантичні нюанси віршового малюнка.

Актуальність дослідження зумовлена потребою вивчення мовнообразної організації поетичного звукопису І. Калинця як самобутнього,

оригінального майстра художнього слова. До того ж, в україністиці немає наукових праць, присвячених образотворчому потенціалу фонічних компонентів в ідіостилі Ігоря Калинця.

Аналіз останніх досліджень. Фоностилестичний рівень віршових текстів І. Калинця досі не був предметом окремих лінгвістичних студій.

Мета роботи полягає у з'ясуванні ролі фонічних елементів як естетико-виражальних засобів у художньо-образній системі поетичного ідіостилу Ігоря Калинця.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких основних завдань:

- 1) виявити мовнообразні засоби фонічного рівня, засвідчені в ідіостилі митця;
- 2) розглянути в загальних рисах специфіку звукової організації віршових текстів письменника.

Виклад основного матеріалу. У мовознавстві звук можна кваліфікувати як атом [1, с. 48]. Будучи найменшою одиницею мови, фонічний елемент здатен максимально впливати на зміст висловлювання, на його емоційне забарвлення. Через синтез фонічних елементів досягається моделювання форми і змісту тексту. Володіння майстерністю звукопису свідчить про талант митця, розуміння ним значущості не тільки слова, а й окремого звука. Звукові комплекси, на думку В. Гумбольдта, створюють дух поетичної мови [3, с. 92].

Спробуємо з'ясувати, яку роль відіграє звук у поетичній мові Ігоря Калинця.

Асонанс є невід'ємним складником структури мовно-поетичної картини митця. Як правило, художник тяжіє до рядів асонованих звуків. Наприклад, *і, о* та *у*: *Тремтіла єдина зоря зеленим оком радіо, вливалися солов'ї і липи тріщали в ефірі / Зачарований Саваоф щонеділі святе дозвілля приносив діду в офіру; о та у*: *Засіли солом'яні оселі на Золотому Тоці, як кури, порпаються у купі напуття* [2, с. 110]. Використання асонансу базується на явищі звукового символізму. Асоновані звуки відтінюють емоційне сприйняття поетичної думки, посилюють експресію висловлення, гармонізують звукове тло тексту.

Традиційно автор вдається до алітерації, що увиразнює звукову, асоціативну й емотивну заданість образу : *Розбудилася роса раненько, у росі личко вмила, щоб ще гарнішою бути / Стежко, ходім зі мною, стежечко, обережно, не зачепися за камінець* [2, с. 56].

Милозвучності рядків Ігор Калинець досягає завдяки дотриманню закону звукової гармонії поетичного тексту: усі фонічні одиниці перебувають у впорядкованій взаємодії, злагодженості [1, с. 54]. Наприклад, у вірші «Червень» автор передає високоемоційний стан ліричного героя, добираючи словесно-образні одиниці відповідно до звукообразу **червень** із звуками нерізкими, такими, що асоціюються зі спокоєм, тишею, зокрема, активізуючи повтор шиплячого **ч** та свистячого **с**:

*Такий червоний червень, така червона воринь,
Таке черлене сонце, таке червоне серце.
Пече пісок, як присок, корявий покруч – корінь,*

*руслом ріка пречиста, де вирів вирви й смерчі.
Безславна моя муза осліє від безслів`я,
іди на безголів`я – об камінь слова коміть!
Пожну таке весілля, яке собі посіяв,
Чи ж мого хліба – меду не схочеться нікому?*[2, с. 15].

Звукопис у віршах Ігоря Калинця спрямований на підкреслення певного сенсу, що досягається завдяки врахуванню символічно-асоціативних значень звукових одиниць. У результаті автор моделює глибинний зміст тексту. Простежимо це на прикладі поезії «Осінь»:

*Така самотність у білій пустелі постелі,
де понад нами стелою стеляться міражі.
Господи, які в тебе очі стали настельні
і пальці ласкаві - такі неживі.
Звідки взялись ми. в якій оселі осіли –
оструб, ослони під стінами, сіті і сак.
У міжвіконні осінь, осонь і сіно,
на острів осоту сонце воском стіка.
Поезіє, спазми екстазу твого зіслабли,
дивний сей світ, остали самі слова.
У пустині світлиці живуть тільки сіті і лави,
а я неживий і ти вже також нежива* [2, с. 70].

Помітно, що у вірші чітко переплітаюся асоціативні **а, о, і**, алітеровані **с, н**.

Повторювані звуки, разом із семантикою активізованих у висловленні слів, посилюють осмислення глибинного змісту тексту: скажімо, звук **о** – звук захоплення, урочистості (*осінь, осонь, Господи, сонце, слова* та ін.); звук **н** – це звук неба, тобто піднесеності (*осінь, осонь* та ін.) [3, с. 95]; звук **с** – ознака світла, сонця, саява, блиску, жовтого кольору, шелестіння (*пустелі, настельні, осінь, осонь, сіно, сонце, віск, пустиня, світлиця*). Відтак образ осені, що його малює художник слова, завдяки звукоповторам у нашій свідомості (і підсвідомості) асоціюється із захопленням, величчю, красою природи, що її створив Господь. Як переконуємося, звукоповторювані одиниці формують словесно-образну картину поезії.

Зауважимо, що поет вміло відтворює за допомогою звукопису зорові та слухові картини: *Знову був вітер. Тарабанив віконницями, шибками видзеленькував, як зубами. Вишарпував клоччя з-поміж зрубів...* [2, с. 48].

Ігор Калинець створив неперевершені звукові образи вітру, грому, дощу, блискавки тощо.

Величезна чутливість художника до звука, тонке сприйняття його символіки, естетичної енергії продукує високодовершені, почасти небагатослівні, лаконічні тексти без пунктуаційних знаків, що ґрунтуються на враженнях-емоціях, захопленні; при цьому спостерігаємо наскрізні звукові повтори на тлі всього тексту, а також повтори в міні-контексті, як-от: тут через увесь текст проходить повтор **а, о, н** (**а, о** – звуки, що асоціюються з подивом, захопленням, сильними емоційними враженнями; **н** – з м'якістю, ніжністю, жіночістю, високими чистими почуттями):

*панно
з очима
більшими
за айстри*

*вже й наче
осінь
осінній настрій
вже я
лагідний
мов щойно
з ікони*

*кучері з позолітки
елегійно
дзвонять*

*щоденно
ходжу
з козубом
на прощу*

*у лісовика
що з ратицями
грибів
випрошую*

*та думаю
як квітку
з городця
вашого
вкрасти*

*панно
з очима
більшими
за айстри*

Фрагментарно у вірші ніби «спотикаємося» через сонорний **р**, що є певним нагадуванням про неможливість здійснення чогось тощо.

Геніальним у звуко-образному плані вважаємо вірш «Перун»:

*З димом Десятинну і десятюк інших –
хай дибляться до Бога, хай дивають до дідька!
Зализує звали язиком зеленим місяць –
цей язичного апокаліпсису рахманний свідок.*

*Осиротіли подніпровські горби високорівні.
З-під скосогору з драгви Перун вилазить.
Дубове своє тіло задубіле під дубом гріє
(золоті вуса русалкам пішли на прикраси).*

*Повертається старе з-перед віків черепкових,
рушили ордою по підсоннях соняшникових хащі.
Об руїни крешуть червоних блискавиць коні –
облюбовує собі Перун місце для капища.*

Звуковий малюнок сформований на основі вибухових, зімкнено-прохідних приголосних **д, б, п, з**, сонорних **л, р**, голосних **о, у** та ін., завдяки звуковій грі слів (*Десятинну – десяток; дибляться – дибаять, язиком – язичного, осиротіли – високорівні, дубове – задубіле під дубом, підсоннях – соняшникових*), способом повтору частини одного слова в іншому (*вуса русалкам; дубове своє тіло задубіле під дубом гріє* та ін.) (остання ознака є прикметою ідіостилію І. Калинця взагалі).

Висновки. У віршових текстах Ігоря Калинця звукоповтори є органічними художньо вмотивованими складниками. У результаті поезія постає довершеним, значущим витвором мистецтва. Спостереження за фонічною організацією поетичних текстів Ігоря Калинця дозволяє говорити про органічну єдність звукових явищ і композиційно-сислового тла художньої структури. Звуковий компонент детермінує надзвичайно потужну енергетику вірша, поглиблюючи смислове, символічне навантаження слів, окремих ідейно-тематичних ліній, образних «вузлів» поетичного тексту.

Список використаної літератури

1. Беценко Т. П. Стилїстика сучасної української мови. Фонїка / Т. П. Беценко, І. Б. Голуб. – Суми: Мрія, 2016. – 348 с.
2. Калинець І. Відчинення вертепу : Поезії з України / Ігор Калинець.– Львів: Піраміда, 2011. –150 с.
3. Єрмоленко С. Я. Нариси з української словесності / Світлана Єрмоленко. – Київ: Довіра, 1999. – 431 с.
4. Матвійчук У. Перспективи інтерпретації літературних творів крізь призму музики / Уляна Матвійчук // Слово і час. – 2016. – №1. – С. 80–86.